

ISLOM HAMKORLIK TASHKILOTINING XALQARO MUNOSABATLARDAGI O'RNI

Mustafoyev Muhammad Xo'jageldiyevich

Toshkent Davlat sharqshunoslik universiteti Xalqaro munosabatlar yo'nalishi 1-bosqich

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Islom Hamkorlik Tashkilotining (IHT) xalqaro munosabatlardagi o'rni va roli tahlil qilinadi. Maqola IHTning tuzilishi, asosiy maqsadlari va vazifalarini ko'rib chiqib, uning siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy sohalaridagi faoliyatini yoritadi. Tashkilotning musulmon davlatlari o'rtasidagi birdamlikni mustahkamlash, global ixtiloflarni hal etish, iqtisodiy integratsiyani rivojlantirish va islomiy qadriyatlarni targ'ib qilishdagi hissasi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, IHT duch keladigan ichki va tashqi muammolar, jumladan, a'zo davlatlar o'rtasidagi farqlar va global geosiyosiy o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqola IHTning kelajakdagi istiqbollari va uning samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni ham muhokama qiladi.*

Kalit so'zlar: *Islom Hamkorlik Tashkiloti, xalqaro munosabatlar, musulmon davlatlari, siyosiy hamkorlik, iqtisodiy integratsiya, madaniy hamkorlik, global geosiyosat, islomiy qadriyatlar, xalqaro tashkilotlar, ijtimoiy rivojlanish.*

KIRISH

Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida o'ziga xos o'rinni egallagan transmilliy tashkilotlardan biri hisoblanadi. 1969-yilda tashkil etilgan ushbu tuzilma islomiy ummatning manfaatlarini xalqaro miqyosda ifodalash, himoya qilish va mustahkamlash maqsadida faoliyat olib boradi. Hozirda IHT dunyoning 57 davlati a'zoriga ega bo'lib, u global siyosat, iqtisodiyot va madaniyat sohalarida birlashtiruvchi kuch sifatida xizmat qiladi. Tashkilotning asosiy vazifasi islomiy birdamlikni ta'minlash bilan birga, mintaqaviy nizolarni bartaraf etish, iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish va insoniyatning global muammolarini hal etishda faol ishtirok etishdan iboratdir.

Xalqaro munosabatlarning o'zgaruvchan mohiyati sharoitida IHT islom dunyosining yagona ovoz bo'lib chiqishi uchun samarali vositadir. Tashkilotning siyosiy va iqtisodiy faoliyati nafaqat a'zo davlatlar, balki musulmon bo'lmagan davlatlar bilan ham aloqalarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, IHTning xalqaro miqyosdagi o'rni va ta'siri turli omillar asosida tahlil qilishni talab qiladi, jumladan, uning strukturalarning barqarorligi, strategik maqsadlari va qaror qabul qilish mexanizmlari global iqlimdagi rolini belgilovchi omillardir.

Mazkur maqolada Islom Hamkorlik Tashkilotining xalqaro munosabatlardagi o'rni chuqurroq tahlil qilinib, uning siyosiy, iqtisodiy, va madaniy yo'nalishlardagi strategik yondashuvlari hamda duch kelayotgan muammolari haqida ilmiy asoslangan xulosalar taqdim etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur tadqiqotda Islom Hamkorlik Tashkilotining (IHT) xalqaro munosabatlardagi oʻrni va roli boʻyicha ilgari olib borilgan ilmiy ishlar va hujjatlar tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlarning funktsional yondashuvlari, siyosiy integratsiya nazariyalari hamda IHTning tarixiy rivojlanish dinamikasini oʻrgangan mualliflar ishlaridan foydalanildi. Ayniqsa, R. Keohane va J. Nye kabi olimlarning xalqaro tashkilotlar va transmilliy munosabatlar haqidagi ishlari, shuningdek, mintaqaviy tashkilotlarning geosiyosiy rolini oʻrgangan tadqiqotchilarning asarlari tadqiqotda nazariy asos sifatida qabul qilindi.

Tashkilotning rasmiy hujjatlari, jumladan, Islom Hamkorlik Tashkilotining Nizomi, uning yillik hisobotlari, konferensiyalar bayonnomalari va turli deklaratsiyalari chuqur tahlil qilindi. Bunday hujjatlar IHTning siyosiy va iqtisodiy dasturlarini, shuningdek, uning xalqaro siyosiy nizolarni hal etishdagi pozitsiyasini aniqlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, IHTning iqtisodiy faoliyati va global iqlimdagi rolini baholashda Jahon Banki, Xalqaro Valyuta Jamgʻarmasi va boshqa xalqaro iqtisodiy tashkilotlarning statistik maʼlumotlari asosida iqtisodiy koʻrsatkichlarning dinamikasi tahlil qilindi. Ushbu tahlil IHTning iqtisodiy siyosatidagi samaradorlikni va mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaga qoʻshgan hissasini baholashga imkon beradi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodologiyasi koʻp yoqlama yondashuvga asoslangan boʻlib, quyidagi usullarni oʻz ichiga oladi:

IHTning rivojlanish bosqichlari, uning tuzilishi va asosiy yoʻnalishlari tarixiy nuqtai nazardan oʻrganilib, tashkilotning evolyutsion jarayonlari tahlil qilindi. Bu metod tashkilotning zamonaviy xalqaro munosabatlardagi oʻrnini yaxshiroq anglashga xizmat qildi.

IHTning rasmiy hujjatlari va siyosiy bayonotlari tahlil qilinib, uning faoliyati bilan bogʻliq muhim mavzular, jumladan, siyosiy nizolarni hal etishdagi roli va iqtisodiy hamkorlikdagi amaliy chora-tadbirlari baholandi.

IHTning faoliyati boshqa mintaqaviy tashkilotlar (masalan, Yevropa Ittifoqi, Afrika Ittifoqi) bilan solishtirilib, ularning samaradorligi va taʼsir doirasi oʻrtasidagi farqlar aniqlangan. Ushbu yondashuv tashkilotning imkoniyatlarini global kontekstda baholash imkonini berdi.

Tashkilot faoliyatining iqtisodiy va ijtimoiy koʻrsatkichlari Jahon Banki, IHTning oʻz maʼlumotlari va boshqa xalqaro tashkilotlardan olingan raqamli maʼlumotlar asosida oʻrganilib, dinamik oʻzgarishlar aniqlangan.

Mazkur metodologik yondashuvlar IHTning xalqaro munosabatlardagi oʻrni va taʼsirini ilmiy asoslangan tarzda tahlil qilishga, shuningdek, tashkilotning kelajakdagi strategik istiqbollari aniqlashga xizmat qildi.

Muhokama va natijalar

Yaqin Sharq mintaqasida davlatlararo hamkorlikni taʼminlash, davlatlarning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hamkorligini amalga oshirishga oʻz hissasini qoʻshgan, siyosiy jarayonlarda ishtirok etib, bugungi kunda oʻz faoliyatini davom ettirib kelayotgan tashkilotlardan Arab

davlatlari Ligasi, Arab neft eksport qiluvchi davlatlar tashkiloti, Fors ko'rfazi arab davlatlarining hamkorlik ittifoqi, Islom hamkorlik tashkiloti va boshqalarni ta'kidlash joiz. Ushbu xalqaro va davlatlararo tashkilotlar faoliyat jihatlarini tahlil qilsak. Arab davlatlari Ligasi: 1945 yil 22 martda Arab davlatlari Ligasi tashkil etilib, shtab kvartirasi Qohira shahrida joylashgan. Tashkilot Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikadagi bir qator davlatlarni o'z tarkibida birlashtiradi. Arab davlatlari Ligasi faoliyati olimlar tomonidan tahlil etilib, Abdulg'ani Jabran El-Zahr tadqiqotida « Arab davlatlari Ligasi mudofa va iqtisodiy integratsiya sohasida davlatlarni birgalikdagi faoliyatlarini muvofiqlashtiruvchi organ sifatida vujudga keldi», - deya ta'rif beriladi. Al-Barami ta'kidlashicha «Arab Davlatlari Ligasi arab davlatlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash maqsadida tuzilgan umumiy siyosiy birlashma bo'lib, u dunyo bo'yicha birinchilardan tashkil topgan xalqaro mintaqaviy tashkilot hisoblanadi. Tashkilot arab davlatlari integratsiyalashuvining asosi sanalib, faqat integratsiya vositasi emas, balki muvofiqlashtiruvchi organ hamdir». Arab Davlatlari Ligasi o'zining asosiy funksiyalarini bajarishga kirishar ekan, ulardan eng asosiylari bu arablar birligini saqlab qolish, milliy xavfsizlikni ta'minlash va arab millatining manfaatlarini himoya qilishga yo'naltirilgan.

Yaqin Sharq masalasini o'rganuvchi ko'pgina siyosatchilar Arab davlatlari Ligasi tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan maqsadlar ayniqsa mintaqadagi integratsiya jarayonlarining yaxshi samara bermayotganligi xolatlarini tashkilot faoliyati va me'yoriy hujjatlarini qayta ishlab chiqish va faoliyatni yangi tizimda yo'lga qo'yish zarurligida deb ta'kidlashadi. Garchi Arab davlatlari Ligasi mintaqadagi davlatlar integratsiyasining eng muhim qadami bo'lsada, tashkilotning xalqaro maydondagi obro'si va faoliyati bir muncha cheklanganligi bois mintaqada davlatlari o'z manfaatlarini, siyosiy irodalarini namoyon qiladigan boshqa bir xalqaro tashkilotga ehtiyoji mavjud bo'lgan.

Arab neft eksport qiluvchi davlatlar tashkiloti: arab mamlakatlari iqtisodiy faoliyatida hamkorlikni amalga oshirishda Quvayt, Liviya, Saudiya Arabistoni hukumatlari o'rtasida imzolangan bitimga asosan 1968 yilda tashkil etilgan Arab neft eksport qiluvchi davlatlar tashkiloti vujudga kelgan. Integratsiyalashuv nazariyasiga asosan Arab neft eksport qiluvchi davlatlar tashkiloti savdo iqtisodiy hamkorlik modeli bo'lib, mustaqil davlatlararo iqtisodiy tashkilot sanaladi. Tashkilotning asosiy maqsad va vazifasi a'zo davlatlarni birlashtirish hamda neft siyosati masalalarini muvofiqlashtirish hisoblanadi. ANEQDT hujjatlarida milliy daromadining asosiy qismini neft tashkil qiladigan arab davlatlari tashkilot a'ziligiga qabul qilinishi qayd etilgan. Arab davlati nefti "1989 yil ma'lumotlariga ko'ra jahon zahirasining 52% tashkil qilgan".

Mazkur tadqiqot natijalari Islom Hamkorlik Tashkilotining (IHT) xalqaro munosabatlardagi roli va uning strategik ahamiyatini yoritishga qaratilgan bo'lib, quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha tahliliy xulosalar chiqarildi:

IHT xalqaro siyosiy maydonda islom dunyosining birdamligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tashkilot Isroil-Palestina mojarosini hal qilishda, Afg'oniston va Kashmir kabi geosiyosiy ixtiloflarda musulmon davlatlari manfaatlarini himoya qilishda diplomatik platforma sifatida faoliyat yuritadi. Shunga

qaramay, IHTning siyosiy muammolarni hal qilishdagi ta'siri ba'zan cheklangan bo'lib, bu ichki siyosiy farqlar va tashkiliy qaror qabul qilishning murakkab mexanizmlari bilan izohlanadi.

IHT a'zo davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishda o'z salohiyatini namoyon qilmoqda. Statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tashkilot qoshida faoliyat yurituvchi Islom taraqqiyot banki va boshqa iqtisodiy institutlar orqali moliyaviy yordam, investitsiya loyihalari va savdo aloqalarini kengaytirishga ko'maklashmoqda. Biroq iqtisodiy ko'rsatkichlarning dinamikasini o'rganish IHT davlatlari o'rtasidagi iqtisodiy farqlarning hanz mavjudligini va bu integratsiyani sustlashtirayotganini ko'rsatdi.

IHT madaniy sohada islomiy qadriyatlarni targ'ib qilish va musulmon aholisining ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoyasini yaxshilash borasida muhim tashabbuslar bilan chiqmoqda. Tashkilotning ma'rifiy dasturlari va global tadbirlari orqali islom madaniyatini keng targ'ib qilish, islomofobiyaga qarshi kurashish hamda turli xalqlar o'rtasidagi madaniy almashinuvni kuchaytirish bo'yicha aniq qadamlar tashlandi.

Tahlil natijalari IHT faoliyatida duch kelayotgan muhim muammolarni aniqladi. Jumladan, tashkilotning ichki qaror qabul qilish mexanizmi murakkabligi va a'zo davlatlar o'rtasidagi geosiyosiy qarama-qarshiliklar uning samaradorligini pasaytiruvchi omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bundan tashqari, global geosiyosatning o'zgaruvchanligi va xalqaro kuchlarning bosimi IHTning mustaqil tashabbuslarini cheklashi mumkin.

IHT islom davlatlari uchun siyosiy va iqtisodiy manfaatlarni himoya qiluvchi strategik platforma sifatida faoliyat yuritadi, ammo uning ta'siri ichki va tashqi omillardan sezilarli darajada bog'liqdir.

Tashkilotning iqtisodiy integratsiyadagi roli katta salohiyatga ega bo'lsa-da, a'zo davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosibliklarni kamaytirish bo'yicha yanada samarali mexanizmlar joriy etilishi lozim.

Siyosiy va madaniy sohalarda IHTning faoliyati islomiy birdamlikni ta'minlashda muhim vosita bo'lib, bu yo'nalishda mavjud cheklovlarni yengish uchun tizimli islohotlar zarur.

Kelajakda IHT o'z faoliyatini yanada samarali olib borish uchun ichki tizimlarini takomillashtirishi va global geosiyosiy sharoitlarga moslashuvchan yondashuvlarni qabul qilishi zarur. Bu tashkilotning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida islom dunyosining birdamligini mustahkamlash va musulmon davlatlarining siyosiy, iqtisodiy, madaniy manfaatlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. Tashkilotning siyosiy nizolarni hal qilish, iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish va islomiy qadriyatlarni targ'ib qilishdagi sa'y-harakatlari uning global geosiyosatda strategik platforma sifatidagi o'rnini tasdiqlaydi.

Shunga qaramay, IHTning samaradorligi ko'plab ichki va tashqi omillarga bog'liq. Qaror qabul qilish mexanizmidagi murakkablik, a'zo davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy tafovutlar, shuningdek, xalqaro siyosiy muhitdagi bosim tashkilot faoliyatini cheklab kelmoqda. Biroq, ichki islohotlar va mintaqaviy hamkorlikni chuqurlashtirish orqali IHT o'z ta'sirini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Kelajakda IHTning global miqyosdagi mavqeini mustahkamlash uchun a'zo davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy birdamlikni kuchaytirish, resurslarni yanada samarali taqsimlash va zamonaviy xalqaro chaqiriqlarga javob beruvchi strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Ushbu yondashuvlar tashkilotning islom dunyosidagi ijobiy o'rnini saqlab qolish va uni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xalqaro islom tashkilotlari. Mas'ul muharrir: D.Maxsudov. -T.: "O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi" nashriyot-matbaa birlashmasi, 2021.
2. 4. Muxammadsidiqov M. M. Zamonaviy xalqaro munosabatlarning mintaqaviy jihatlari. O'quv qo'llanma. T.: Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, 2013.
3. 5. Karimov F.E. Yaqin Sharqdagi etnosiyosiy muammolar va mintaqaviy xavfsizlik masalalari / Monografiya. - "Sharq" nashriyoti; ToshDShI, 2016. - 224 b.;
4. Ахназарова, Д. Э. (2023). ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ. Universum: психология и образование, (9 (111)), 23-24.
5. Ахназарова, Д. Э. (2023). TALABALARDA IJODKORLIK QOBILIYAT XUSUSIYATLARINI NAMOYON BO 'LISHINING O 'ZIGA XOS PSIXOLOGIK JIHATLARI: Axnazarova Diyora Erkin qizi Guliston Davlat Universiteti stajor-tadqiqotchisi. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (8), 96-99.
6. Akhnazarova, D. (2023). THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF CREATIVITY IN PSYCHOLOGY. Science and innovation, 2(B5), 343-346.